

Akademik Araştırmalarda Etik Kurul İzni: Gereklilik ve Önemi

Abdullah Demir

0000-0001-7825-6573

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kalam Anabilim Dalı, Türkiye

ror.org/05ryem72

abdullahdemir@aybu.edu.tr

Öz

Bu çalışma, akademik araştırmalarda etik kurul izni alınmasının gerekliliğini ve önemini ele almaktadır. Etik kurul onayı, akademik çalışmaların bilimsel standartlara uygun ve katılımcıların haklarını koruyacak şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla alınan bir izin sürecidir. Çalışma, etik kurul izni alınmadan yapılan araştırmaların karşılaşılabileceği yasal ve etik sorunları vurgularken, aynı zamanda bu iznin araştırma güvenilirliği ve toplumsal sorumluluk açısından taşıdığı önemi de belirtmektedir. Ayrıca çalışmada etik kurul onayının alınması sürecinin yanı sıra makale yayımı sırasında dergi sistemlerine yüklenmesine dair teknik hususlar hakkında bilgi de verilmektedir. Hangi araştırmalar için etik kurul onayı alınması gerektiğine dair bilgide çalışmada yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler

Akademik Araştırma; Bilimsel Yayın; Akademik Etik; Araştırma Etiği; Etik Kurul; Etik Kurul İncelemesi; Etik Kurul İzni

Ethical Committee Approval in Academic Research: Necessity and Importance

Abstract

This study addresses the necessity and importance of ethical committee approval in academic research. Ethical committee approval is a process through which permission is obtained to ensure that academic studies are conducted in accordance with scientific standards and in a manner that protects the rights of participants. The study highlights the potential legal and ethical issues that may arise from research conducted without such approval, while also emphasizing the significance of this approval in terms of research reliability and social responsibility. Furthermore, the study provides information on the process of obtaining ethical committee approval, as well as the technical aspects of uploading the approval to journal systems during the article publication process. Information on which studies require ethics committee approval is included in the study.

Keywords

Academic Research; Scholarly Publication; Academic Ethics; Research Ethics; Ethics Committees; Ethical Review Process; Ethical Committee Approval

Atıf

Demir, Abdullah. "Akademik Araştırmalarda Etik Kurul Onayı: Gereklilik ve Önemi". *Eskiyei* 54 (Eylül 2024), 865-872.

Etik Kurul

Etik kurullar, araştırmaların toplumsal, insani ve bilimsel değerler doğrultusunda yurütulmesini sağlamak amacıyla oluşturulan denetleyici mekanizmalardır. Etik kurulların görevi, araştırmanın metodolojisini, katılımcı haklarını ve olası risklerini değerlendirmek ve yasal kurallara uygun bir şekilde yurütulmesini sağlamaktır.

Etik kurul izni, tarihte bazı etik dışı araştırma uygulamalarının yol açtığı skandallar ve insan hakları ihlalleri sonrasında gündeme gelmiştir. Nürnberg Tıbbi Davası ve Tuskegee Frengi Deneyi, araştırma sürecinde etik ilkelere uyulmasının gerekliliğini göstermiş ve bu süreç etik kurulların doğmasına yol amiştir.

Nürnberg Tıbbi Davası, II. Dünya Savaşı sonrasında Nazi Almanyası'ndaki insanlık dışı tıbbi deneylerin sorumlularını yargılamak için 1946-1947 yıllarında gerçekleştirilen bir davadır. Bu dava, modern etik kurulların ve özellikle "Nürnberg Kodu" olarak bilinen on ilkenin doğmasına yol amiştir.

1. Araştırmaya katılacak kişilerin tam bilgiye dayalı gönüllü rızası şarttır.
2. Deney, toplumun iyiliği için verimli sonuçlar verecek nitelikte olmalı, başka yöntem ve çalışma araçlarıyla elde edilemeyecek nitelikte olmalı, rastgele ve gereksiz nitelikte olmamalıdır.
3. Deney, hayvan deneylerinin sonuçlarına ve araştırılan hastalığın veya diğer problemin doğal geçmişine ilişkin bilgiye dayanacak şekilde tasarlanmalı ve beklenen sonuçlar deneyin yapılmasını haklı çıkarmalıdır.
4. Deney, gereksiz her türlü fiziksel ve ruhsal acı ve yaralanmadan kaçınılacak şekilde yurtlmelidir.
5. Ölüm veya sakatlığa yol açacak bir yaralanmanın meydana geleceğine dair önceden bir nedenin bulunduğu hiçbir deney yapılmamalıdır.
6. Alınacak risk derecesi, hiçbir zaman deneyle çözülecek sorunun insani önemine göre belirlenen risk derecesini aşmamalıdır.
7. Deney deneğinin yaralanma, sakatlık veya ölüm gibi uzak ihtimallere karşı korunması için gerekli hazırlıklar yapılmalı ve yeterli olanaklar sağlanmalıdır.
8. Deney yalnızca bilimsel olarak kalifiye kişiler tarafından yapılmalıdır.
9. Deney sırasında insan, deneyin devam etmesinin imknsız göründüğü fiziksel veya zihinsel duruma ulaşırsa deneyi sona erdirme özgürlüğüne sahip olmalıdır.
10. Deney sırasında, sorumlu bilim insanı, kendisinden beklenen iyi niyet, üstün beceri ve dikkatli muhakeme sonucunda, deneyin devam etmesinin deney konusunun yaralanmasına, sakatlanmasına veya ölümüne yol aması olasılığına inanmak için makul bir nedeni varsa, deneyi herhangi bir aşamada sonlandırmaya hazır olmalıdır.¹

Nürnberg Kodu'nun insan hakları hukuku ve tıp etiği üzerinde etkisi olmuştur. İlk maddede belirtilen "bilgilendirilmiş onam", Birleşmiş Milletler tarafından

¹ Shuster Evelyne, "Fifty years later: the significance of the Nuremberg Code", *The New England Journal of Medicine* 337/20 (1997), 1436-1440.

1966'da kabul edilen *Medenî ve Siyasî Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme*'nin 7. maddesi olarak "Hiç kimse kendi özgür rızası olmadan tıbbi ya da bilimsel deneylere tabi tutulamaz." şeklinde uluslararası hukukta yerini almıştır.²

Tuskegee Frengi Deneyi ise ABD'de 1932 ila 1972 yılları arasında Alabama eyaletinde yürütölen, tıbbi etik açısından büyük tartışmalara yol açan bir araştırma dır. Deneyde, ABD Halk Sağlığı Servisi tarafından siyahi erkekler üzerinde frengi hastalığının doğal seyri incelenmiştir. Bu çalışma sırasında, hastalığa yakalanan deneklere uygun tedavi verilmemiş ve hastalığın ilerleyişi gözlemlenmiştir. Bu durum, hastaların bilgilendirilmemesi ve tedavi edilmemeleri nedeniyle ciddi etik sorunlara yol açmıştır. 1972'de bu deneyin açığına çıkmayla büyük bir skandal ortaya çıkmış ve bu durum, tıbbi araştırmalarda etik kuralların sıkılaştırılmasına yol açmıştır.³ Tuskegee Deneyi gibi etik ihlallerin ardından 1979 yılında ABD'de Belmont Raporu yayımlanmıştır. Raporde, insan denekler üzerinde yapılacak biyomedikal ve davranışsal araştırmaların etik ilkeleri belirlenmiştir. Belmont Raporu; "bireylerin özerkliğine saygı gösterilmesi ve gönüllü rızaları olmadan hiçbir araştırmanın yürütölmemesini", "araştırmalar sırasında bireylerin zarar görmekten korunması gerektiğini" ve "araştırma sonuçlarının adil bir şekilde dağıtılması gerektiğini" vurgular.⁴

Hayvanlar üzerinde yürütölen araştırmaların etik ilke ve standartlara uygunluk açısından bir kurul tarafından denetlenmesine yönelik düzenlemeler ise 1970'li yıllardan itibaren Avrupa'da yaygınlaşmaya başlamıştır.⁵

Etik Kurul Onayı

Kurul izni; katılımcıların haklarının korunması, araştırmanın güvenilirliğinin sağlanması, toplumsal sorumluluk ile yasal zorunlulukların yerine getirilmesi için gereklidir. Etik Kurul süreçleri, bilim alanına göre farklılaşabilmektedir. Çalışma hangi alanda ise o alanda incelemeye yetkili etik kurula başvuru yapılmalıdır. Etik kurul onayının dünya genelindeki uygulanış biçimleri, ölkeden ölkeye farklılık gösterebilmektedir. Yine de uluslararası akademik camiada, etik kurul onayı temel bir standart olarak kabul edilmektedir.

Türkiye'de etik kurul izni gerektiren çalışmalar için bu izni almak, zorunludur. Etik kurul süreçleri, üniversiteler, hastaneler ve ilgili kurumların bünyesinde oluşturulmuş etik kurullar aracılığıyla yürütöülür.

² Evelyne, "Fifty years later: the significance of the Nuremberg Code",

³ Allan M. Brandt, "Racism and Research: The Case of the Tuskegee Syphilis Study", *The Hastings Center Report* 8/6 (1978), 21-29.

⁴ Health and Human Services (HHS), "The Belmont Report" (30 Eylül 2024).

⁵ Burcu Erdoğan Boz, *Türkiye'de Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurullarının Etik Değerlendirme Süreçleri Üzerine Bir Pilot Çalışma* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023), 4.

Türkiye’de etik kurul onayı almak isteyen bir araştırmacı, projesini ilgili etik kurula sunar ve kurulun onayını bekler. Bu süreçte, etik kurullar araştırmacının metodolojisini, katılımcıların haklarını ve araştırmacının topluma olası etkilerini değerlendirir. Onay süreci, araştırmacının niteliğine ve büyüklüğüne göre değişiklik gösterebilir. Türkiye’de etik kurul izni olmadan yürütülen araştırmalar hem akademik çevrede hem de yasal açıdan ciddi sonuçlarla karşı karşıya kalabilir.

10.11.2016 tarihli ve 23 sayılı *Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi*’nin bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı eylemlerin sayıldığı 4’üncü maddesinin 2/1 maddesi, “Araştırma ve deneylerde, çalışmalara başlamadan önce alınması gereken izinleri yetkili birimlerden yazılı olarak almamak.” şeklindedir.⁶ Bu yönergenin insan ve hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalara dair diğer belirlemeleri şöyledir:

4/2-c: “İnsan ve hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalarda etik kurallara uymamak, yayınlarında hasta haklarına saygı göstermemek”.

4/2-ç: “İnsanlarla ilgili biyomedikal araştırmalarda ve diğer klinik araştırmalarda ilgili mevzuat hükümlerine aykırı davranmak”.

4/2-g: “Bilimsel bir çalışma kapsamında yapılan anket ve tutum araştırmalarında katılımcıların açık rızasını almadan ya da araştırma bir kurumda yapılacaksa ayrıca kurumun iznini almadan elde edilen verileri yayımlamak”.

4/2-i: “Araştırma ve deneylerde mevzuatın veya Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin ilgili araştırma ve deneylere dair hükümlerine aykırı çalışmalarda bulunmak”.

4/2-j: “Araştırmacılar ve yetkililerce, yapılan bilimsel araştırma ile ilgili olarak muhtemel zararlı uygulamalar konusunda ilgilileri bilgilendirme ve uyarma yükümlüğüne uymamak”.

Bu yönerge, insan ve hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalara başlanılmadan gerekli izinlerin alınmasını zorunlu kılmakta ve izin alındıktan sonra da araştırmacının etik sınırlar içinde yürütülmesini ve sonuçlandırılmasını hükme bağlamaktadır.

04.11. 1981 tarihli 2547 sayılı *Yükseköğretim Kanunu*’nda anılan hususlardaki etik ihlallere cezalar öngörülmüştür. Buna göre “1) Araştırma ve deneylerde, çalışmalara başlamadan önce alınması gereken izinleri yetkili birimlerden yazılı olarak almamak”, kınama cezası gerektiren eylem olarak sayılmıştır (Md. 53/2-1). Bu konuda ceza öngörülen diğer eylemler şunlardır:

Madde 53/2-e: “Yayınlarında hasta haklarına riayet etmemek”.

Madde 53/2-f: “İnsanlarla ilgili biyomedikal araştırmalarda veya diğer klinik araştırmalarda ilgili mevzuat hükümlerine aykırı davranmak”.

Madde 53/2-h: “Bilimsel bir çalışma kapsamında yapılan anket ve tutum araştırmalarında katılımcıların açık rızasını almadan ya da araştırma bir kurumda yapılacaksa ayrıca kurumun iznini almadan elde edilen verileri yayımlamak”.

⁶ Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi (YKBAYEY), Yükseköğretim Kurulu (2016), 4/2-1.

Madde 53/2-j: “Araştırma ve deneylerde mevzuatın veya Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin ilgili araştırma ve deneylere dair hükümlerine aykırı çalışmalarda bulunmak”.

Madde 53/2-k “Araştırmacılar veya yetkililerce, yapılan bilimsel araştırma ile ilgili olarak muhtemel zararlı uygulamalar konusunda ilgilileri bilgilendirme ve uyarma yükümlülüğüne uymamak”.⁷

Üniversite Etik Kurulları

Üniversite Etik Kurulları; Őikâyete konu olan etik ihlal iddialarını incelediği gibi etik onay istemlerine ilişkin başvuruları da karara bağlar. Üniversitelerde; Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Etik Kurulu, Sağlık Bilimleri Araştırma Etik Kurulu, Klinik Araştırmalar Etik Kurulu, Hayvan Deneyleri Etik Kurulu ve Kozmetik Klinik Araştırmalar Etik Kurulu olmak üzere belli bilim alanlarına odaklanan kurullar bulunur. Etik Kurullar, değerlendirmelerini dosya üzerinden yürütür, gerektiğinde ilgili kişilerden yazılı ya da sözlü bilgi alabilir.

Makale Yayın Sürecinde Etik Kurul İzni Gerekliliği

Araştırmada kullanılan nicel veya nitel yöntemle bağlı olarak etik izin almak gerekebilmektedir. Nicel araştırma; soru kâğıdı veya anket yoluyla yüz yüze, çevrimiçi, telefon ya da bilgisayar aracılığı ile toplanan *sayısal olarak ölçülebilen verileri* inceleyen ve olgular arasındaki ilişkilerini ortaya koymayı amaçlayan betimsel, karşılaştırmalı, ilişkisel, tarama ya da ikincil veri analizleri gibi desenleri içeren sosyal ve beşerî bilimlere ilişkin çalışmalardır. Nitel araştırma; görüşme kılavuzu yoluyla yüz yüze, çevrimiçi, telefon ya da bilgisayar aracılığı ile toplanan *sözel verileri inceleyen* ve mekanizmaları anlamayı amaçlayan derinlemesine görüşme, odak grup çalışması, gözlem ya da içerik analizi gibi desenleri içeren sosyal ve beşerî bilimlere ilişkin çalışmalardır. Bu tür araştırmalarda elden edilen sonuçlar, kitap olarak yayımlanabildiği gibi “makale” olarak yayımlanmak üzere hakemli dergilere de gönderilebilir. Bu aşamada dergiler, makale tam metni ile birlikte araştırmanın etik kurul izninin de dergi sistemine yüklenmesini talep ederler. Yazarların 1981 tarihli *Yükseköğretim Kanunu*, 2016 tarihli *Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi* ile Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler gereğince; araştırmaya başlamadan almaları gerekli bu izni alarak dergi sistemine yüklemeleri zorunludur. Bu konuda araştırmacılar, Üniversitelerarası Kurul Başkanlığı’nca doçentlik başvuru sürecinde ve Őikâyet olması durumunda inceleme zamanı; dergiler ise ULAKBİM TR Dizin’e başvuru yaptıklarında denetlenirler. Aykırılık tespiti hâlinde; araştırmacıların doçentlik

⁷ Yükseköğretim Kanunu *Resmî Gazete* 17506 (6 Kasım 1981), 2547.

başvuruları kabul edilmediği gibi dergilerin de TR Dizin'e kabul edilmeleri mümkün olmaz.

Hakemli dergileri belli kriterler çerçevesinde izleyip taranmaya kabul veya reddeden TR Dizin, etik izinle aşağıda sunulan kriterlere dergilerin uymasını zorunlu kılmaktadır:

“Etik kurul izni gerektiren, tüm bilim dallarında yapılan araştırmalar için (etik kurul onayı alınmış olmalı, bu onay makalede belirtilmeli ve belgelendirilmelidir.”

“Etik kurul izni gerektiren araştırmalarda, izinle ilgili bilgilere (kurul adı, tarih ve sayı no.) yöntem bölümünde, ayrıca makalenin ilk/son sayfalarından birinde; olgu sunumlarında, bilgilendirilmiş gönüllü olur/onam formunun imzalandığına dair bilgiye makalede yer verilmelidir.”⁸

Etik Kurul izni, yurt dışındaki hakemli dergiler tarafından da talep edilmektedir. COPE (Committee on Publication Ethics), yayın etiği üzerine çalışan 1997 yılında kurulmuş olan uluslararası bir organizasyondur. COPE, akademik yayıncılıkta etik ilkeleri teşvik etmeyi, yayım süreçlerinde karşılaşılan etik sorunları çözmeyi ve bu konuda rehberlik sağlamayı amaçlar. COPE'un araştırmanın etik onay gerektirip gerektirmemesine ilişkin editörlerin karşılaşılabilecekleri durumlara ilişkin hazırladığı bir kılavuzu da bulunmaktadır: *Guidance for Editors: Research, Audit and Service Evaluations* [Editörler Yönelik Araştırma, Denetim ve Hizmet Değerlendirmeleri Rehberi]. COPE bu rehberinde, dergilerin farklı ülkelerden makale başvurusu alabileceğini, her ülkenin etik izinle ilgili uygulamalarının farklı olabileceğini belirtmekte ve editörlere başvuru yapılan ülkede etik izinle ilgili hangi uygulama varsa yazarın ona uyması gerektiğini, yazar “Çalışma için etik izin gerekli değildir” iddiasında ise konunun editörler kurulunda görüşülmesini ve durumun incelenmesini tavsiye etmektedir.⁹ Ayrıca COPE, 15-07 sayılı kararında; çalışmanın etik onay gerektirdiğinin ve yazarın etik izin almamış olduğunun tespit edilmesi durumlarda yalnızca makalenin reddedilmesi ile yetinilmemesini, bu durumun yazarın üniversitesine de bildirilmesini editöre tavsiye etmektedir.¹⁰

Her çalışma için etik kurul izni gerekli midir?

Bu soruya TR Dizin'in cevabı şöyledir:

“Etik kurul izinleri her makale için talep edilmez. İzin, ‘Etik kurul izni gerektiren makaleler’ için talep edilmektedir. Etik kurul izni gerektiren araştırmalar şunlardır: 1) Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırma; 2) İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla

⁸ TR Dizin (ULAKBİM), “TR Dizin Başvuru ve Değerlendirme Süreçleri” (30 Aralık 2023).

⁹ Committee on Publication Ethics COPE, *Guidance for Editors: research, audit and service evaluations*.

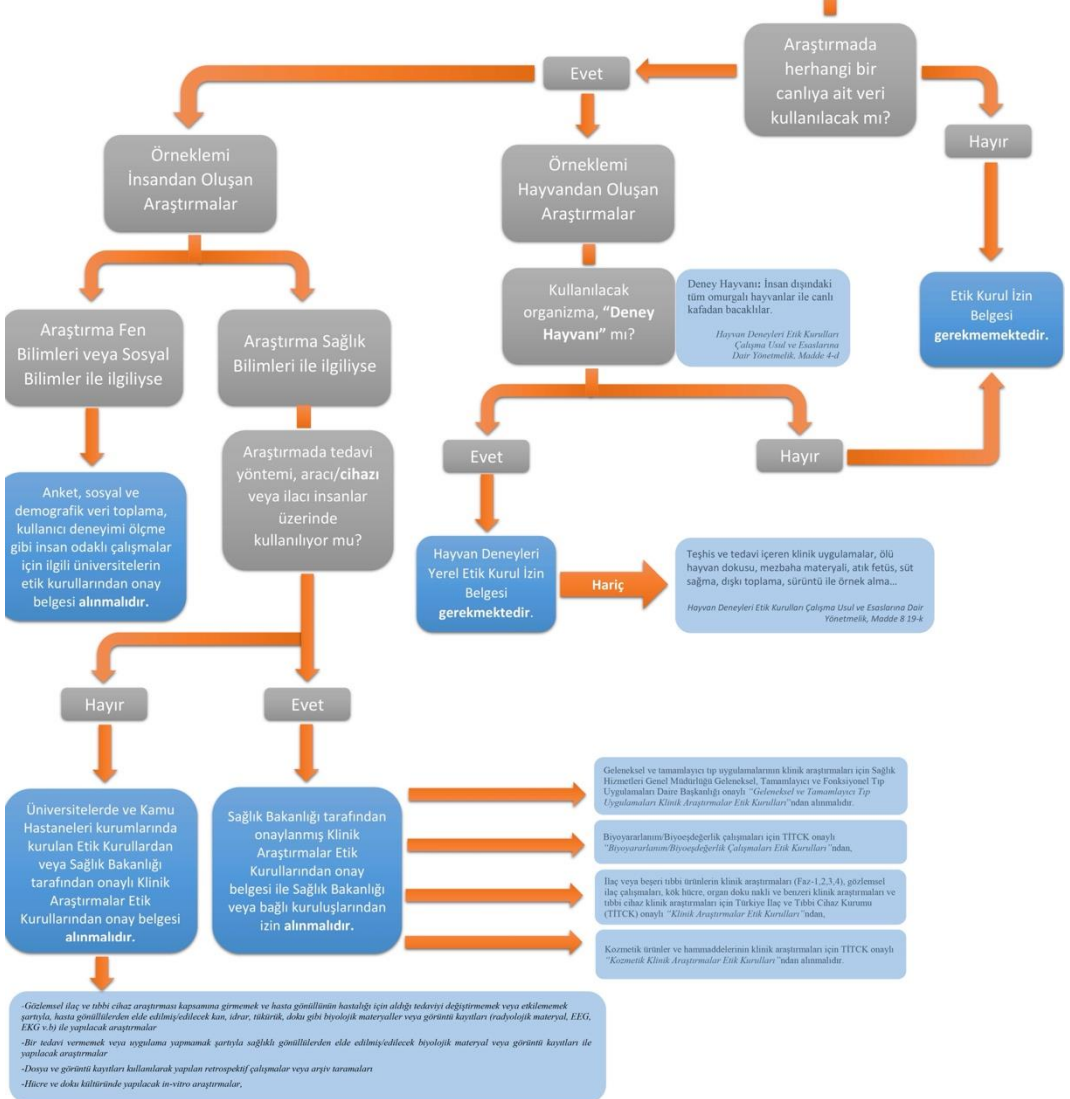
¹⁰ Committee on Publication Ethics (COPE), “Ethics committee approval” (30 Eylül 2024).

kullanıldığı çalışmalar; 3) İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar; 4) Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar; 5) Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.”. Ayrıca; a) Olgu sunumlarında (vaka analizi) ‘Aydınlatılmış Onam Formu’ alındığının belirtilmesi, b) Başkalarına ait ölçek, anket, fotoğrafların kullanımı için sahiplerinden izin alınması ve belirtilmesi; c) Kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulduğunun belirtilmesi de gerekmektedir”¹¹

Çalışma için etik kurul izni gerekli olup olmadığına dair TR Dizin için Prof. Dr. Berna Arda ve Göksenin Bulut’un hazırladığı aşağıdaki şemadan yararlanılabilir.¹²

Görsel: TR Dizin Etik İlkeleri Akış Şeması

Araştırmacıların Uyması Beklenen Etik İlkeler

¹¹ TR Dizin (ULAKBİM), "Etik kurul izinleri her makale için mi istenmektedir?" (30 Eylül 2024).

¹² TR Dizin (ULAKBİM), "TR Dizin Etik İlkeleri Akış Şeması" (30 Eylül 2024).

Görsel Kaynağı

TR Dizin Etik İlkeleri Akış Şeması | Prof. Dr. Berna Arda – Göksenin Bulut, TR Dizin, https://trdizin.gov.tr/wp-content/uploads/2022/04/TRDizin_etik_ilkeleri_akis_semasi.pdf

Etik Kurul izinleri dışında hangi izinler alınmalıdır?

“1) Olgu sunumlarında, bilgilendirilmiş gönüllü olur/onam formunun imzalatıldığına dair bilgiye makalede yer verilmelidir. 2) Araştırma yapılan kurumdan izin belgesinin alındığı belirtilmelidir (MEB, Bakanlıklar vb.). 3) Başkalarına ait ölçek, anket, fotoğrafların kullanımı için sahiplerinden izin alındığı belirtilmelidir. 4) Kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulduğu belirtilmelidir”.¹³

Kaynakça | References

- Arda, Berna – Bulut, Göksenin. "TR Dizin Etik İlkeleri Akış Şeması". TR Dizin. Erişim 30 Eylül 2024. https://trdizin.gov.tr/wp-content/uploads/2022/04/TRDizin_etik_ilkeleri_akis_semasi.pdf
- Boz, Burcu Erdoğan. *Türkiye’de Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurullarının Etik Değerlendirme Süreçleri Üzerine Bir Pilot Çalışma*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023.
- Brandt, Allan M. "Racism and Research: The Case of the Tuskegee Syphilis Study". *The Hastings Center Report* 8/6 (1978), <https://doi.org/10.2307/3561468>
- COPE, Committee on Publication Ethics. "Ethics committee approval". Erişim 30 Eylül 2024. <https://publicationethics.org/case/ethics-committee-approval>
- COPE, Committee on Publication Ethics. *Guidance for Editors: research, audit and service evaluations*. <https://doi.org/10.24318/Bof15nuw>
- Evelyn, Shuster. "Fifty years later: the significance of the Nuremberg Code". *The New England Journal of Medicine* 337/20 (1997), 1436-1440. <https://doi.org/10.1056/nejm19971133372006>
- HHS, Health and Human Services. "The Belmont Report". Erişim 30 Eylül 2024. <https://www.hhs.gov/ohrp/regulations-and-policy/belmont-report/read-the-belmont-report/index.html>
- ULAKBİM TR Dizin. "Etik kurul izinleri her makale için mi istenmektedir?". Erişim 30 Eylül 2024. <https://trdizin.gov.tr/ufa/etik-kurul-izinleri-her-makale-icin-mi-istenmektedir/>
- ULAKBİM TR Dizin. "TR Dizin Başvuru ve Değerlendirme Süreçleri". Erişim 30 Aralık 2023. <https://trdizin.gov.tr/kriterler/>
- ULAKBİM, TR Dizin. "TR Dizin Etik İlkeri Akış Şeması". Erişim 30 Eylül 2024. https://trdizin.gov.tr/wp-content/uploads/2022/04/TRDizin_etik_ilkeleri_akis_semasi.pdf
- YKBAYEY, Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi. Türkiye: Yükseköğretim Kurulu, 2016. Erişim 30 Eylül 2019. https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/mevzuat/YayinEtiğiYönergesi_140318.pdf
- Yükseköğretim Kanunu. (2547. 2547). *Resmî Gazete* 17506 (6 Kasım 1981).

¹³ TR Dizin (ULAKBİM), "Etik kurul izinleri her makale için mi istenmektedir?".